

## **ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ПРАВОЗАХИСНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ**

**Олексій Олегович КОМІНАРЕЦЬ,**

*здобувач ПВНЗ «Університет сучасних знань»*

Зарубіжний досвід здійснення контролю за правозахисною діяльністю свідчить про існування різноманітних моделей організації контрольних механізмів, які сформувалися під впливом історичних, політичних, правових та соціально-економічних особливостей розвитку окремих держав. Незважаючи на відмінності в організації систем публічної влади, усі демократичні країни виходять із необхідності забезпечення реального, а не декларативного захисту прав і свобод людини шляхом створення ефективних механізмів державного, парламентського, судового та громадського контролю. Сучасна практика переконливо свідчить, що ефективність правозахисної діяльності безпосередньо залежить від рівня незалежності контрольних інституцій, дієвості механізмів юридичної відповідальності, забезпечення законності, підзвітності, прозорості та відповідальності органів державної влади, доступності судового захисту та активної участі інститутів громадянського суспільства у здійсненні контролю за додержанням прав людини.

В умовах трансформації української правової системи, реформування сектору безпеки і оборони, модернізації системи правоохоронних органів та реалізації євроінтеграційного курсу особливого значення набуває вивчення зарубіжного досвіду організації контролю за правозахисною діяльністю. Аналіз апробованих міжнародною практикою моделей дозволяє визначити найбільш ефективні організаційно-правові механізми забезпечення законності, виявити сучасні тенденції розвитку контрольної діяльності, оцінити можливості їх адаптації до національної правової системи та сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства і практики його застосування. При цьому використання зарубіжного досвіду не повинно зводитися до механічного запозичення окремих правових інститутів чи моделей публічного управління. Навпаки, імплементація позитивних практик має здійснюватися з урахуванням конституційних засад України, особливостей функціонування органів державної влади, національної правової традиції, сучасних викликів у сфері забезпечення прав людини та потреб подальшого розвитку демократичних інститутів.

Особливе місце серед європейських держав посідає Велика Британія, система контролю за дотриманням прав людини якої формувалася еволюційним шляхом і ґрунтується на багатовікових конституційних традиціях. Характерною особливістю британської моделі є відсутність єдиного кодифікованого конституційного акта, що компенсується розвиненою системою судових прецедентів, парламентського контролю та

діяльністю незалежних інституцій. Важливу роль у здійсненні контролю за правозахисною діяльністю відіграє парламент, який через спеціалізовані комітети здійснює постійний моніторинг дотримання прав людини під час розроблення та реалізації державної політики. Одним із ключових елементів є діяльність Об'єднаного комітету з прав людини, який аналізує законопроекти щодо їх відповідності міжнародним стандартам у сфері прав людини, насамперед положенням Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Особливе значення має діяльність незалежної Комісії з питань рівності та прав людини, яка здійснює моніторинг додержання антидискримінаційного законодавства, проводить незалежні розслідування, бере участь у судових процесах як третя сторона та надає рекомендації органам державної влади щодо вдосконалення правозастосовної практики.

Однією з найбільш розвинених систем контролю за правозахисною діяльністю характеризується Федеративна Республіка Німеччина. Формування сучасної моделі контролю було безпосередньо пов'язане з необхідністю створення надійних гарантій недопущення повторення порушень прав людини, характерних для тоталітарного періоду. Саме тому Основний Закон Німеччини закріпив принцип безумовного пріоритету людської гідності, яка визнається недоторканою та становить основу всієї державної діяльності.

Центральне місце у системі контролю займає Федеральний конституційний суд, який здійснює перевірку конституційності нормативно-правових актів, вирішує спори між органами державної влади, розглядає індивідуальні конституційні скарги громадян та забезпечує безпосередній захист основоположних прав. Конституційна скарга стала одним із найбільш ефективних інструментів правового захисту особи, оскільки будь-який громадянин після вичерпання інших засобів юридичного захисту може звернутися до Конституційного суду у разі порушення своїх конституційних прав. Значна кількість рішень суду суттєво вплинула на формування сучасних стандартів захисту прав людини як у Німеччині, так і в інших європейських країнах [1].

Водночас контроль не обмежується виключно судовою сферою. Важливу роль відіграє парламентський контроль, який здійснюється через діяльність постійних комітетів Бундестагу, спеціальних слідчих комісій та Уповноваженого Бундестагу у справах Збройних сил, який контролює дотримання прав військовослужбовців. Окремого значення набуває діяльність федерального та земельних уповноважених із захисту персональних даних, які здійснюють незалежний контроль за обробкою персональної інформації органами державної влади та приватними суб'єктами.

Досвід Німеччини демонструє ефективність поєднання сильного конституційного контролю, незалежної адміністративної юстиції, парламентського нагляду та спеціалізованих контрольних органів. Для України особливо корисним є запровадження більш ефективного механізму індивідуального конституційного захисту, посилення ролі адміністративних

судів у сфері захисту прав людини та розвиток незалежних органів контролю за обробкою персональних даних.

Французька модель контролю за правозахисною діяльністю поєднує традиції централізованого державного управління із сучасними європейськими стандартами захисту прав людини. Конституція Французької Республіки визначає права людини як основоположну цінність демократичної держави, а їх забезпечення покладається на систему незалежних судових, адміністративних та консультативних інституцій. Особливістю французької системи є поєднання адміністративного контролю з діяльністю незалежних конституційних органів.

Важливе місце у забезпеченні прав людини займає Конституційна рада Франції, яка здійснює контроль за відповідністю законів Конституції як до набрання ними чинності, так і в порядку подальшого конституційного контролю за зверненнями судів. Запровадження механізму пріоритетного питання конституційності істотно розширило можливості громадян щодо захисту своїх конституційних прав. Не менш важливу роль відіграє Державна рада Франції, яка є вищим органом адміністративної юстиції та здійснює судовий контроль за законністю діяльності органів публічної адміністрації.

Особливого розвитку у Франції набув інститут Захисника прав (Défenseur des droits), який об'єднав функції кількох раніше існуючих незалежних органів. Він розглядає звернення громадян щодо порушення їхніх прав органами влади, контролює діяльність правоохоронних органів, здійснює захист прав дітей, протидіє дискримінації та сприяє дотриманню принципів рівності. Незалежний статус цієї інституції, широкі повноваження щодо проведення перевірок і право звернення до судових органів забезпечують їй високу ефективність [2].

Таким чином, досвід Великої Британії свідчить про доцільність поєднання парламентського, судового, адміністративного та громадського контролю як взаємодоповнювальних елементів єдиної системи захисту прав людини. Для України особливу цінність становить практика попередньої оцінки законопроектів на відповідність міжнародним стандартам у сфері прав людини, розширення повноважень парламентських комітетів щодо контролю за дотриманням прав людини та розвиток незалежних спеціалізованих контрольних органів. Досвід Німеччини демонструє ефективність поєднання сильного конституційного контролю, незалежної адміністративної юстиції, парламентського нагляду та спеціалізованих контрольних органів. Для України особливо корисним є запровадження більш ефективного механізму індивідуального конституційного захисту, посилення ролі адміністративних судів у сфері захисту прав людини та розвиток незалежних органів контролю за обробкою персональних даних. З огляду на французьку модель контролю за правозахисною діяльністю в Україні доцільно поєднувати традиції централізованого публічного управління із сучасними європейськими стандартами захисту прав людини.

### **Список використаних джерел**

1. We are the Independent Office for Police Conduct. Police complaints watchdog for England and Wales // IOPC: сайт. URL: <https://www.policconduct.gov.uk/>.
2. HRMIS: Інформаційна система управління людськими ресурсами в державних органах // Національне агентство України з питань державної служби: сайт. URL: <https://public.nads.gov.ua/about>.